

In het veen van Daarle

Op een oude kaart (Ten Have, 1650) zien we dat tussen de hoog gelegen gebieden van enerzijds Hooge Hexel, Daarle en Den Ham en anderzijds de stuwwal rond Sibculo, een groot veengebied is aangegeven.

Daar waar nu bloeiende dorpen liggen, zoals Vroomshoop, Daarlerveen en Beerzerveld, zien we op die oude kaart een uitgestrekt veengebied waar enkele paden doorheen liepen. Woeste gronden, bestaande uit veen en moeras. De bewoners van de omliggende dorpen maakten nogal eens gebruik van die gebieden om voor "eigen gebruik" turf te steken.

Dat veen is ontstaan in laaggelegen en dus vochtige gebieden, en de groei startte na de laatste ijstijd. Het hoogtepunt van die veengroei viel tussen 3000 jaar voor, en 1000 jaar na Christus.

En toen in de jaren van 1851 tot en met 1855 het kanaalvak Almelo - Punt van Separatie - Zwolle gereed kwam, werd het gebied rond Daarlerveen ontwaterd en konden ondernemers de eerste turf winnen. Een bekende ondernemer uit die tijd was Hays Gosse Nonkes die als een van de eersten turf uit Daarlerveen kon verkopen (1855, Almelo) .

De veenlaag was niet erg dik. Hoewel precieze metingen zijn uitgebleven wordt aangenomen dat de dikte van deze veenlaag hier varieerde tussen 1,35 en 3 meter. En als men een diepe kuil in dit veen groef konden in de wand van de kuil verschillende soorten veen worden herkend. Lagen dus, en die kregen allemaal een naam.

Voor zover bekend zijn in Daarlerveen 5 lagen herkend.

De onderste veenlaag (die dus direct op de zandige ondergrond lag) was circa 20 cm dik. Deze soort veen werd dargveen genoemd en is in een periode tussen 24.000 en 15.000 jaar geleden gevormd. De turf uit deze laag werd vaak gebruikt als bagger-, of sponturf. Andere omschrijvingen van deze veenlaag hebben te maken met de woorden derrie en modder. Dat geeft al aan dat het veen in deze laag van inferieure kwaliteit was.

Bovenop deze laag lag het zogenaamde woudveen. In die laag waren kienstobben aanwezig. Kienstobben zijn de resten van de wortels en het onderste gedeelte van bomen. Vroeger werden die vaak door arme veenarbeiders meegenomen naar huis als goedkope brandstof. In Daarlerveen was die laag ongeveer 30 cm dik. Vaak zijn het resten van dennen, berken en els met daartussen de venige restanten van riet, zegge en andere waterplanten. Men neemt aan dat deze laag uit het pre-boreale tijdvak stamt. Dat betekent dat de laag gevormd werd in een periode tussen 15.000 en 7.000 jaar geleden.

Dan komt het zwart-, of blauwveen. In Daarlerveen had deze laag een dikte van ongeveer 40 cm. De laag is gevormd in een periode tussen 7.000 en 3.500 jaar geleden en bestaat uit de resten van veenmos (Sphagnetum) . De zwarte turf werd in het algemeen gezien als de betere turfsoort die lang doorbrandde in de kachel of fornuizen.

Dan komt in het profiel een 20 cm dikke laag grijsveen. Werd vaak gebruikt voor het maken van aanmaakturf. Het zijn de resten van heide, wolgras en hout en deze laag is ongeveer 3.500 tot 2.500 jaar geleden ontstaan .

En dan helemaal boven aan vond men in Daarlerveen nog het grauwveen. Ontstaan in een periode tussen 1500 en 1000 jaar geleden uit veenmos. Deze laag werd vooral gebruikt als turfstrooisel. Ze was ongeveer 60 cm dik.

Behalve “in de diepte” is ook nog een andere, horizontale verdeling in het veengebied te maken. Ten oosten van het kanaal Almelo- De Haandrik lag het hooggelegen veen. Dat kon droog worden verwijderd. Met de stikker en oplegger werden de turven gestoken. Bekende verveners in dit gebied zijn Nonkes en Webbink. In latere jaren werd in dit hoogveen gebied machinaal gegraven door oa. Bloemendaal.

F

Foto 1: In de veenderij Bloemendaal aan de oostkant van het kanaal Almelo-De Haandrik

Ten zuiden van het Zwolse kanaal in Vroomshoop en ten westen van het kanaal Almelo-De Haandrik was overwegend moerasveen aanwezig. Het was een natte bedoening en vaak konden geen turven worden gestoken, maar werd door baggeren het veen omhoog gebracht. In de west-oost verlopende laagveenkavels in dit gebied werden smalle vletwijken gebaggerd van waaruit dan de vervening doorging. Deze gegraven of gebaggerde wijken kenden enige waterbeheersing via duikers in de westelijke kanaaldijk. In 1858 waren er al vele van die vletwijken ten westen van het kanaal aanwezig. Alleen al in Daarlerveen waren er 10 van die wijken aanwezig. Bekende namen van verveners die in dit gebied werkten zijn Knol, Dam, Moerman en Boksem.

Uit deze gebieden werd baggerturf gewonnen. Met de baggerbeugel werd de veenmodder uit het water opgehaald en in een vierkante bak gestort. Daarin werden de kluiten fijn getrapt tot een egale modderbrij was verkregen. Na drogen/ ontwateren van deze brij kon men dan de baggerturf steken.

vlnr
Wicher
Wuite

Bats
Denekamp

Geert
Wuite

Bagger
turf
maken

Foto 2: Baggerturf maken.

In zekere zin is het wrang dat in Daarlerveen nauwelijks nog veen aanwezig is. In enkele tientallen jaren is het veen volledig afgegraven en verdwenen.

En dan de mens. Zijn er sporen van menselijke activiteit gevonden?

Volgens een bekende overlevering is in Daarlerveen een veenbrug gevonden. P. Bloemendaal vertelde erover. De brug lag onderin het dargveen. De school aan de Gerhard Nijland straat heet nu nog "De Veenbrug".

Ook zijn, weer volgens mondelinge overlevering, in het Daarlerveense veen menselijke resten in de vorm van veenlijken gevonden. "Die zagen eruit als zeemleer" en zijn vrijwel direct vergraven. Niemand had in die tijd daarvoor belangstelling en de "enge resten" zijn dan ook voorgoed verloren gegaan. Ze moeten ergens in het veen tussen de Kalkwijk en Nonkeswijk zijn gevonden, maar precieze gegevens omtrent plaats, diepte en datum ontbreken.

En dat geldt eigenlijk ook voor de veenbrug zelf. Tot op heden heb ik geen foto's van die brug kunnen vinden. Alleen Bos geeft een schets en beschrijft de mondelinge overlevering van P. Bloemendaal.

In het veengebied van Vroomshoop, dus direct ten noorden van Daarlerveen, werden in het verleden diverse belangwekkende bronzen voorwerpen gevonden en beschreven:

- Spiraalarmband met blauwe kraal
- Mantelspeld of fibula (1908, uit het Twistveen)
- Bronzen offermes
- Lanspunt (Witte Akkers, 1898)

En uit het veen gebied rond Sibculo en Paterswal kwam een ge-oorde kokerbijl te voorschijn (1937).

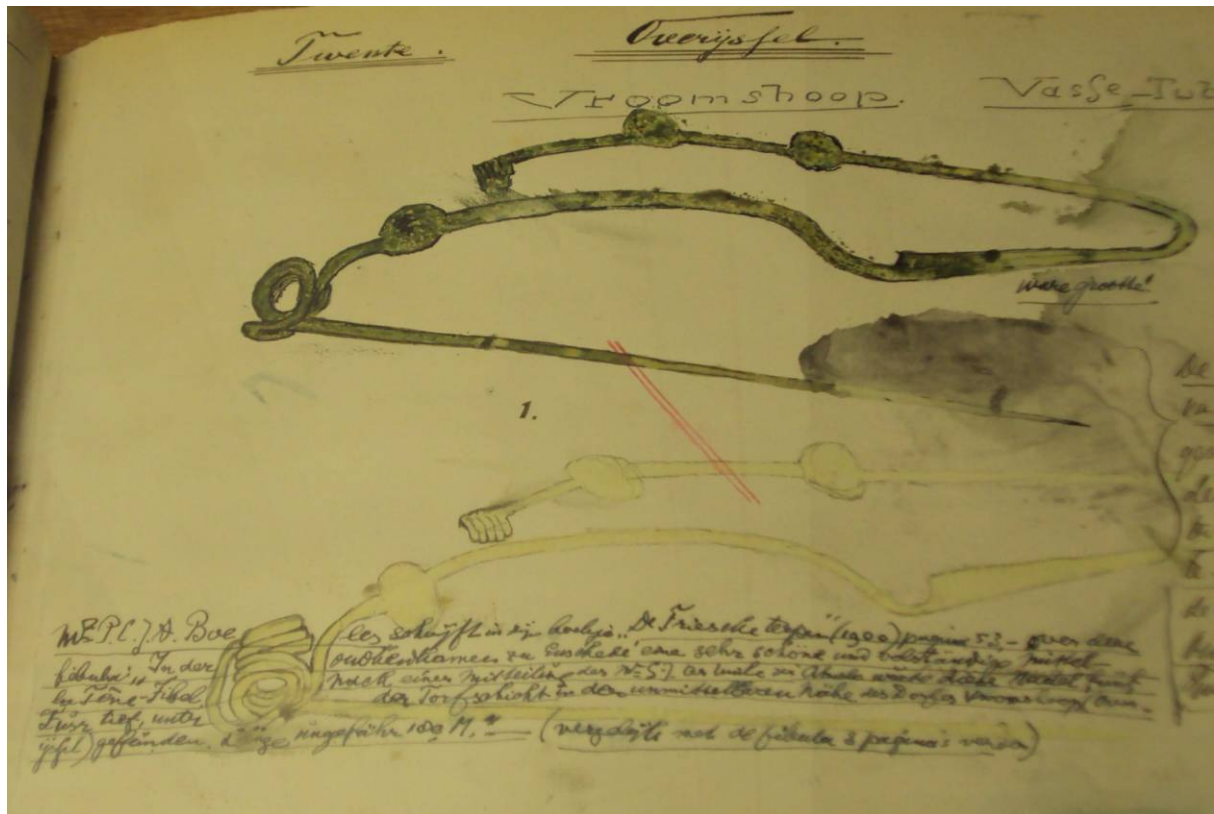

Foto : Mantelspeld of fibula van Vroomshoop, aantekening Ter Kuile.

Het bijschrift luidt: Hr P.E.J.A. Boeles schrijft in zijn boekje "De Friesche terpen" (1900) pagina 53- over deze fibula "In der oudheidkamer zu Enschede eine sehr schoene und volstandige mittel LaTene fibel nach einer mitteilung der Hr S.J. Ter Kuile zur Almelo warte diese nadel fuenf fuss tief unter den torfschicht in den unmittelbaren naehe des dorfes Vroomshoop (Overijssel) gefunden. Laenge ungefahr 18 cm-.

Volgens Eshuis werden het offermes en de hier getoonde mantelspeld gevonden tussen Daarlerveen en Vroomshoop. En de mantelspeld zou zelfs naast de veenbrug hebben gelegen.

Het zijn allemaal bekende vondsten die in regionale musea worden bewaard.

Minder bekend is de vondst van een zeer fraaie bronzen armband in Daarlerveen. Daar werd in 1908 namelijk in een moerasgat een soort ring gevonden. De vondst zou ongeveer 70 meter vanaf de spoorhalte, tussen school en spoorlijn zijn gedaan.

Door wie is niet bekend, maar gezien de ligging van het moerasgat is het aannemelijk dat die vondst vlak achter het huidige Trefpunt is gedaan. De hierboven bedoelde school stond nl. op de plek waar nu het Trefpunt is gelegen.

Niet lang daarna werd deze ring door de koopman Marcus Bromet voor een schappelijk bedrag aangekocht. En via bemiddeling van de Hardenbergse predikant dr C.C. Schot werd deze ring opgestuurd naar het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden.

Marcus Bromet was koopman/manufacturier in Hardenberg. Hij woonde aan de Stationsstraat B83 (nu nummer 17). Marcus was geboren in 1875 en is in mei 1943 in Sobibor vermoord. Hij was een zoon van Davis Meijer Bromet die in Hardenberg onder de bijnaam Lappies Jeude bekend stond. Het is aannemelijk dat de jonge Marcus Bromet ook als kledingverkoper in Daarlerveen rond trok.

Cornelis Christiaan Schot was de eerste predikant van de Gereformeerde Kerk in Hardenberg. Hij was predikant vanaf 1887 tot en met het jaar 1920. Behalve predikant, was hij ook de eerste redacteur van de Christelijke krant "Sallands Volksblad". Het zal dan ook geen toeval wezen dat de vondst van de bronzen ring (armband) staat beschreven in deze krant. Want op 22-10-1909 lezen we:

--Een oud stuk. Voor ruim een jaar werd in het Daarlerveen bij Vroomshoop onder in het veen, waar het zand begint, een ring opgegraven, die in het bezit kwam van onzen plaatsgenoot M. Bromet--

En vier dagen later komt het Utrechts Nieuwsblad met de mededeling:

--Oude armband. Ongeveer een jaar geleden werd te Daarlerveen, bij Vroomshoop, onder het veen een soort ring gevonden, welke door den koopman M. Bromet te Hardenberg voor een kleinen prijs werd gekocht. Door bemiddeling van dr Schot aldaar werd dit stuk opgezonden aan het rijksmuseum van oudheden te Leiden en voor een goeden prijs aangekocht. Het stuk bleek te wezen een bronzen armband uit den vóórhistorischen tijd, misschien meer dan 1000 jaar voor onze jaartelling. De armband was nog geheel gaaf gebleven.--

Door onderzoek in het museum werd dus duidelijk dat het ging om een fraaie bronzen armband die misschien wel eens zo'n 3.000 jaar oud zou kunnen zijn. Dergelijke bronzen voorwerpen zijn relatief zeldzaam. Het was immers kostbaar materiaal dat in de pre-historie meestal werd hergebruikt. Armbanden zoals deze, werden door mannen, alsook door vrouwen gedragen. En vaak worden deze voorwerpen beschouwd als een offer aan de goden in het moeras.

Ook werd door het museum de juiste vondstomstandigheden nauwgezet bewaard. De armband is gevonden op circa 1 meter diepte, op de scheiding van zand en veen. En in de onmiddellijke nabijheid van dit moerasgat werd jaren later (circa 1930) de resten gevonden van een veenbrug. Het is, opnieuw P. Bloemendaal , die de vondst van die veenbrug beschrijft: circa 20 cm onder het dargveen, dus ook op de scheiding van zand en veen.

Ook vond G. Boxem in nog een gave bronzen lanspunt. De huidige verblijfplaats van deze vondst is niet bekend. De familie Boxem woonde in een huis dat gelegen was ter hoogte van het huidige pand Gerhard Nijlandstraat 12. Achter het toenmalige huis werd tussen spoorlijn en het kanaal turf afgegraven.

Belangrijk is verder dat het museum deze armband voor een goede prijs heeft aangekocht. En gelukkig is deze armband tot op de huidige dag aanwezig in de collectie van dit museum.

Het oude krantenartikel eindigt met de opmerking dat de armband geheel gaaf was gebleven. Da's niet helemaal waar. Op een foto van deze armband is duidelijk een breukvlak waarneembaar.

Kennelijk is de armband in vroegere tijd gebarsten en is een ruw breukvlak ontstaan. En doordat deze breuk precies midden door de "hoofdversiering" van de armband loopt is het aannemelijk dat de barst in later jaren is ontstaan, en niet opzettelijk is aangebracht door de maker.

De armband van Daarlerveen maakt deel uit van de vaste expositie van het rijksmuseum van Oudheden in Leiden. De barst is duidelijk zichtbaar.

Literatuur

- Vroomshoopse geschiedenissen, C.J. Bos ISBN 90 9008955 1
- Kroniek van de Willbrordusparochie te Vroomshoop, W.J. Tops
- Een wereld van turf, W. Visscher ISBN 90 76877 05 X
- Veenderijterminologie in Nederland en Nederlandstalig België,
H. Crompvoets ISBN 90 6203 803 4
- In de bodem van Salland en Twente,
red. M. Rappol ISBN 90 74417 02 7
- Ontdekkingsreizen langs de Regge G.J. Eshuis ISBN 978 90 76272 21 4
- Persoonlijke mededeling Hr. H. Nijmeijer te Daarlerveen
- Persoonlijke mededeling Mevr. H. Pauts te Leiden